

som Ole Feldbæk afslutningsvis påpeger, at en korrekt kronologi er en forudsætning for en korrekt analyse af begivenhedsforløbet, og uden omhyggelige undersøgelser på det konkrete plan mister beskæftigelsen med la longue durée til syvende og sidst sin mening.

De sidste 6 artikler berører forskellige emner, som Kristof Glamann direkte eller indirekte har været involveret i.

Richard Willerslev beskriver ved hjælp af en stikprøveundersøgelse før-industrialismens boliger i København og viser, at den gennemsnitlige boligstandard målt ved areal pr. beboer var ringere o. 1800 end den var o. 1875. Industrialiseringsprocessen havde altså ikke i den periode medført en forringelse af boligstandarden for hovedstadens befolkning med hensyn til det gennemsnitlige boligareal.

Ole Lange bringer en række nutidige eksempler på journalisters vanskeligheder med at udnytte kilder med den fornødne kritik og fortæller herunder om en kilde, hvis udsagnsevne og udsagnskraft kun blev overgået af dens udsagnsvilje, og som gennem måneder demonstrerede, at dens troværdighed stod mål med dens repræsentativitet, alt dette ene og alene for at få lanceret en løgn på et for børskurserne strategisk vigtigt tidspunkt. Således kan kilderne altså også udnytte journalisten.

Erik Helmer Pedersen opridser hovedlinjerne i landbrugsorganisationernes holdning til stat og samfund i Danmark og Tyskland fra 1880'erne til 1930'erne, altså i overgangsfasen mellem agrar- og industrisamfund. Artiklen har titlen 'Romantik og politik' som udtryk for den opfattelse, at trods tydelige forskelle mellem de danske og tyske landbrugsorganisationer var der helt op i 30'erne en god portion romantik hos organisationslederne i begge lande og deres drøm om at kunne bjerger et bondesamfund uskadt gennem in-

dustrisamfundets konjunkturelle kriser. Udviklingslinjerne i de to lande opridses sideløbende, og der drages sammenligninger mellem dem, men egentlig komparativ er artiklen ikke.

Vagn Dybdahl trækker nogle linjer op til belysning af de institutionelle rammer om dansk historisk forskning med særligt henblik på at belyse forskningsrådenes arbejde og betydning siden deres start i 1968.

Eino Jutikkala beskriver spredningsmønstret ved 4 koppeepidemier i Finland 1761-99 og viser, hvor smitten kom fra, og hvordan den bredte sig. Det er i sig selv ikke særlig interessant, men har værdi som et led i en større forskningssammenhæng, som går ud over rammerne for en artikel.

Birgit Nüchel Thomsen skriver om trustlovsforslaget af 1919 og opridser hovedtrækkene i dets tilblivelse og gang gennem rigsdagen. Artiklen er et led i videregående studier af monopollovgivningen i Danmark og har karakter af indledende sonderinger på området.

Alt ialt er festskriftet en bog, man læser med stor interesse. Det afsluttes som sig hør og bør med en liste over Kristof Glamanns skrifter.

Jørgen Fink

Gunnar Sneum: *Guldhornene. Den hedske billedbibel*. (Chr. Erichsens Forlag, 1982). 156 s. ill., 125 kr.

Den nordiske arkæologi har udviklet sig i en udpræget nypositivistisk retning, næsten ensidigt satsende på yderverdenen. Den er derfor ikke uden grund blevet karakteriseret som »skærvologi«, idet den i reglen har negligeret den indre sfære og dermed undersøgelsen af det menneskesyn og den livsfilosofi, som lå bag de storslåede hulemalerier, bag Gundestrupkarrets og guld-

hornenes billeder. Det hænger sammen med, at arkæologerne ikke er gået i samarbejde med eller har taget ved lære af filosofferne, åndshistorikerne, kunstnerne og psykologerne, folk som Kierkegaard, Asger Jorn, Freud og Jung for ikke at tale om indiske livsfilosoffer som Vivekananda, Narayana og Krisnamurti.

Som eksempel på denne nypositivisme kan nævnes Anders Hagens skildring af »Historiens rødder« i 2. bind af Politikens verdenshistorie. Hagen hænger således her i vid udstrækning fast i den gamle opfattelse af vore forhistoriske forfædres hulebilleder og liv. Det var præget af »mysterier, skabt af storvildtjægere«, af »trangen til at afværge ulykker, behovet for at sikre sig udkomme ... samt håbet om frugtbarhed for mennesker og dyr« (s. 63). Med andre ord: præget af forfædrenes overvejende optagethed af den ydre verden, sådan som Hagen og hans fagfæller i det væsentlige selv er det.

Hagen skildrer, ud fra sin opfattelse af »vor egen uformåen, når det drejer sig om at komme i kontakt med en anden virkelighed end vor egen« (s.st.), derfor kun nølende den nye forskningsretning, der ud fra påvisningen af de højst regelbundne mønstre og kombinationer i istidskunsten tolker istidsmenneskets livssyn som funderet i »et metafysisk system, som prægedes af, at alt i naturen (liv og død, han og hun, lys og mørke, ondt og godt, dyr og menneske) har stået og står i modsætning til hinanden og udgør et hele« (s. 60-61). Og han finder det »umuligt at følge de fantasifulde billedtydere, der åbenbart er inspireret af psykologen Freud og filosofen Hegel, når de lancerer deres ideer om seksualitet og modsætninger i livets kræfter som basis« for dette system.

Fantasifuldheden er for Hagen et dadelværdigt begreb, men til gengæld

bliver hans egne bemærkninger om vore forfædres tanker om tilværelsen få og overfladiske. Han nøjes i det væsentlige med at undres. Hans skildring kommer på den måde ikke til at sige nutidslæseren noget. Den tjener ikke til at sætte denne læsers livssyn i relief.

Et sted siger han (s. 65): »Aldrig drejer det sig (i istidskunsten) om fremstillingen af den sejrende jæger, altid er han den svage part« over for dyret. Men hvorfor, det funderes der ikke nærmere over. Hvorfor var sejren i den ydre verden, sejren på jagten over dyret, ikke afgørende for mennesket modsat i dag? Kunne man ikke tænke sig den mulighed, opstille den hypotese, at det hang sammen med, at sejren i den indre verden, menneskets sejr over dæmonerne i sit eget sind, måske var det, der især optog vore forfædre modsat deres mere eller mindre identitetsløse efterkommere i det 20. århundrede? Men det spørgsmål eller problem ligger åbenbart, som Hagen i helt anden forbindelse udtrykker sig, »uden for det arkæologiske kompetence- og interessefelt« (s. 24).

Her kunne Hagen og ligesindede fagfæller lære noget af det originale og dybtgående forsøg på at trænge ind i Guldhornenes menneskeopfattelse, som kunstneren Gunnar Sneum har foretaget, først i 1976, nu i udbygget og velargumenteret form i 1982. Sneum kommer til studiet udefra og er bl.a. derfor ikke blevet underkuet af ekspertparadigmets indskrænkende krav om positivistisk forstandslogisk forskning. Dette krav og opfyldelsen af det fik i 1976 arkæologerne over en bank til at erklære, at Guldhornene ikke kunne (!) tydes, og der blev givet udtryk for, at man ikke forstod »et kuk« af Sneums forsøg. Underforstået: Sneum var ikke velforvaret.

Det er han imidlertid i høj grad. Han tilhører bare et andet paradigme, en

anden videnskabstradition, der heldigvis nu igen er ved at vinde indpas, især via litteraturforskningen fra kredsen omkring Aage Henriksen. Sneum er som denne kreds stærkt inspireret af romantikkens organismetænkning. Han kender sin H.C. Ørsted, sin Kierkegaard og sin Goethe. Han er derfor som denne klar over nødvendigheden af ikke blot at tænke diskursivt, men også i helheder med så omfattende problemstillinger som muligt. Og dét ved hjælp fra sin anskuende og indlevende dømmekraft.

Nok skulle tingene og menneskene ifølge organismetænkningen ved koncentreret opmærksomhed ses udefra, som Hagen gør, men samtidig skulle de ses indefra, hvad Hagen undlader. Nok skulle ting og mennesker beskrives i deres væren, som Hagen ene gør, men de burde også anskues i deres vorden. Det gør Sneum netop i sin fængslende, billedanalytiske tolkning af, hvorledes mennesket bliver sig selv i sin kamp mod den fortærende erotiske lidenskab og mod den træghed, der som modpolder truer med i fællesskab at tage magten fra det – dengang som i dag.

Ud fra sin grundopfattelse af menneskets position er Sneum nået frem til de resultater, der får mig at se betyder et gennembrud for guldhornsforskningen og samtidig vil danne et frugtbart udgangspunkt for tolkningen af fortidskunstens øvrige righoldige billedmateriale, f.eks. Gundestrupkarret og helleristningerne. Sneum har fundamentalt inddraget filosofien og har overbevisende godtgjort, at menneskesynet på guldhornenes billeder er stærkt præget af en urgammel tradition, der findes detaljeret formuleret i den indiske Sankhyafilosofi. Sankhya betyder skabelse, og i sin bog giver Sneum en samlet fremstilling af den gamle lære med dens opfattelse af, hvorledes mennesket burde udvikle sig

for at blive et psykologisk frit menneske.

Om denne indiske lære så overtages af Nordens guldhornsmennesker i helt så høj grad, som Sneum mener, er ganske vist et spørgsmål. Hans tolkning, at den enkelte skal forsage verden og erotikken for i sin tålmodige stræben at opnå frigørelse ved en asketisk forening med Den evige væren eller Ånden, som romantikeren ville sige, er problematisk.

Så vidt jeg ser det, kan der argumenteres for, at det ikke er en gilding, der ses på det korte horns øverste ring med gedehorn (tegn på den frigjorte ædelhed) i panden (s. 155), men et menneske med en lille penis, dvs. et tøjlet seksualliv. Hvis det er rigtigt, er det kun på vej mod frigørelsen, at mennesket midlertidigt må trække sig tilbage i ensomhed og tidvist leve afholdende, indtil den vigtige kontrol med selvet er erhvervet. Denne opfattelse må i virkeligheden også tiltale romantikeren Sneum nok så meget som opfattelsen af forsagelsen som central for det frigjorte menneske.

På den anden side må det indrømmes, at der muligvis findes enkelte holddepunkter for potensens ofring hos Tacitus. Han kan have antydnet, at denne ofring i det daglige var ritualiseret. Han skriver således om germanske præster, at de frembar offeret iført kvindeklæder. De var såkaldte »dame-mænd«. Desuden så Tacitus mange germanere ofre deres hår til deres første dræbte fjende. De afklippede pandehåret over liget, svarende til, at unge grækere ofrede deres hår til jomfruen, Artemis, mens pigerne ofrede deres bælte til hende.

At dele af tolkningen kan omtvistes, er dog en selvfølge i et pionerarbejde. Det væsentlige er, at Sneum som sine gamle forfædre, men modsat Hagen, har turdet prøve på at tænke originalt.

Værre er Nachspielet. Sneum har ikke kunnet få nogen eksperter til at drøfte, endsige verificere hans tyding. Fra øverste arkæologiske myndighed i riget har man nægtet overhovedet at tage stilling med den begrundelse, at det drejede sig om et religionshistorisk emne. Det er meget uheldigt, da der på forlag og i stipendieudvalg synes at herske den opfattelse, at det må være rigsantikvaren, der skal afgøre sagen. Det bliver derfor nærmest økonomisk umuligt for Sneum at gå videre med sine vigtige studier.

På Religionshistorisk Institut gik det ikke bedre. Dettets ekspert i indiske religioner erklærede, at han ikke havde begreb om symboler og billeder. Han ville derfor intet have med guldhornenes tyding at gøre. De er, da den arkæologiske forskerkreds ikke har villet stimulere nogen offentlig debat, åbenbart fortsat at betragte som et tabuområde, som arkæologerne vogter med alle midler. Også Jorn blev jo i sin tid »bortvist«, da han ville arbejde med gamle nordiske symboler.

Den lære, man kan drage, er klar og deprimerende. Skomager, bliv ved din læst. Hold dig til din snævre ekspertise og prøv aldrig at sprænge din erkendelses grænser ved at inddrage nye fagområder. Arbejd aldrig ud fra et altomfattende vitalt helhedssyn. Brug aldrig den skaberkraft eller enteleki, som Aristoteles kaldte den, der i dag næsten er ukendt, men som stimulerede mange romantikere foruden folk som Henri Bergson, Heisenberg og Bohr. Hvad kommer den skaberkraft og den helhedstolkning os ved.

Leo Tandrup

Erland Porsmose: *Den regulerede landsby. Studier over bebyggelsesudviklingen på Fyn i tiden fra ca. 1700 til ca. 1000 e.Kr. fødsel. I-II.* (Odense Universitetsforlag, 1981). 550 s., 146,50 kr.

Erland Porsmose og Torben Grøngaard Jeppesen arbejdede i årene 1975-79 med et forskningsprojekt om landsbyens opståen og udvikling på Fyn. Epokegørende og allerede nærmest berømt er deres påvisning af, at ingen af 16 undersøgte middelalderlandsbyer arkæologisk kan føres længere tilbage end til 10.-11. århundrede til trods for, at navnene på halvdelen af dem må være ældre end vikingetiden. Allerede 1977 kom deres første rapporter herom, og i 1981 udsendte Grøngaard Jeppesen den videnskabelige publikation »Middelalderlandsbyens opståen«. Erland Porsmoses undersøgelse af den videre bebyggelsesudvikling op til Christian V's matrikel byder ikke og kan ikke byde på lignende revolutionerende opdagelser. Undersøgelsen bygger på det skriftlige kildemateriale, og det er for fynsk middelalder ringe, mens det om det 17. århundrede omvendt gælder, at det rigelige kildemateriale for længst har givet forskningen nogenlunde fast grund under fødderne, så meget mere som de fleste bebyggelseshistoriske og lignende undersøgelser ikke kun har relevans for en enkelt landsdel. Det er imidlertid afhandlingens store fortjeneste, at den behandler et så omfattende område som Fyn og over så langt et tidsrum. Det er ikke gjort før.

Porsmose begynder, logisk, bagfra med det kendte og sikre. Udgangspunktet er for så vidt udskiftningskortene o. 1800, men fra 1680'erne til udskiftningstiden skete der kun små og få ændringer i bebyggelse og landskab, så små, at flere forskere i de senere år har